

VIDES DATU PIEEJAMĪBA UN TĀS PIEĻAUJAMIE IEROBEŽOJUMI¹

ACCESSIBILITY OF ENVIRONMENTAL DATA AND ITS PERMISSIBLE RESTRICTIONS

Astra Labuce, *Dr. biol., Mg. iur.*

Pētniece

Summary

Access to environmental information, including data, is recognised as a fundamental human right, closely linked to the right to life, health, and well-being. This article explores the legal framework governing environmental data accessibility in Latvia, emphasizing the challenges posed by vague terminology, inconsistent application of legal norms, and broad use of exceptions such as confidentiality. Particular attention is given to the legal status of emission data, which should not be classified as confidential according to EU and national law. The analysis highlights the importance of clearly defined procedures for assessing data requests, and the need to strengthen legal clarity to ensure public access to information vital for environmental protection and democratic participation.

Atslēgvārdi: vides informācija, pieejamība, Orhūsas konvencija, sabiedrības tiesības

Keywords: environmental information, accessibility, Aarhus Convention, public rights

Ievads

Mūsdienās vides informācijas pieejamība tiek atzīta par būtisku cilvēktiesību sastāvdaļu, jo labvēlīgs vides stāvoklis ir priekšnoteikums tiesību uz dzīvību, veselību un labklājību īstenošanai.² Šī saikne ir nostiprināta gan starptautiskajā regulējumā, piemēram, Orhūsas konvencijā³, gan nacionālajos tiesību aktos, to skaitā Latvijas Republikas Satversmē⁴ un Vides aizsardzības likumā⁵. Informācijas atklātības un

¹ Raksta pamatā ir autorei maģistra darbs ar tādu pašu nosaukumu, kas izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes docentes *Dr. iur.* Silvijas Meieres vadībā.

² Bratspies R. Do We Need a Human Right to a Healthy Environment? Santa Clara Journal of International Law, 2015, No. 13, p. 31. Pieejams: <https://digitalcommons.law.scu.edu/scujil/vol13/iss1/3> [aplūkots 26.12.2024.]

³ Konvencija par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem. Parakstīta Orhūsā, Dānija 25.06.1998. Pieejama: <https://unece.org/environment-policy/public-participation/aarhus-convention/text> [aplūkots 23.03.2025.]

⁴ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [01.01.2019. red.], 100. pants.

⁵ Vides aizsardzības likums: LV likums. Pieņemts 02.11.2006. [01.07.2020. red.]

sabiedrības līdzdalības princips ir īpaši nozīmīgs vides pārvaldībā, kur operatīvi dati kalpo kā pamats politikas veidošanai un sabiedrības iesaistei. Tomēr praksē informācijas pieejamību joprojām ierobežo neskaidri definēti vai nedefinēti jēdzieni⁶, nekonsekventa tiesību normu piemērošana un nepamatota atsaukšanās uz izņēmumiem⁷, piemēram, komercnoslēpumu vai cita veida konfidencialitāti. Tādēļ ir būtiski stiprināt vienotu izpratni par vides datu pieejamības regulējumu, nodrošinot līdzsvaru starp sabiedrības tiesībām uz vides informāciju, tai skaitā uz tās pirmavotu – vides datiem –, un citu aizsargājamu interešu ievērošanu. Šī raksta mērķis ir analizēt vides datu pieejamības tiesisko regulējumu un tā praktisko piemērošanu Latvijā, identificējot galvenos ierobežojumu veidus, to piemērošanas problēmas un līdzsvara meklējumus starp sabiedrības tiesībām uz informāciju un citu aizsargājamu interešu ievērošanu.

1. Vides datu jēdziens un tā tiesiskais tvērums

Latvijas normatīvajā regulējumā jēdzieni “vides informācija” un “vides dati” nav skaidri definēti vai savstarpēji nošķirti, kas rada terminoloģisku neskaidrību un apgrūtina tiesību normu praktisku piemērošanu. Šo jēdzienu saturu un piemērošanas tvērumu lielā mērā konkretizē Eiropas Savienības Tiesas judikatūra. Piemēram, lietā “Roheline Kogukond MTŪ u. c. pret Keskonnaagentuur”⁸ tiesa norādījusi, ka vides dati ir uzskatāmi par vides informācijas sastāvdaļu, līdz ar to uz tiem attiecināmi tie paši pieejamības principi, kas noteikti vides informācijai. Respektīvi, ja informācija pēc būtības atbilst Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas 2003/4/EK⁹ par vides informācijas pieejamību sabiedrībai un par Padomes Direktīvas 90/313/EEK atcelšanu (turpmāk – Vides informācijas direktīva) 2. pantā ietvertajai “vides informācijas” definīcijai, tad tās forma (dati, ziņojumi u. c.) nav izšķiroša – piemērojams ir vides informācijas atklātības regulējums. Eiropas Savienības Tiesa ir arī uzsvērusi, ka jēdziens “vides informācija” ir vērtējams plaši, ietverot ne vien pašas vides un tās elementu raksturojumu, bet arī jebkuru informāciju, kas var ietekmēt lēmumu pieņemšanu saistībā ar vides aizsardzību.¹⁰ Tādējādi, lai nodrošinātu vienotu regulējuma piemērošanu, ir būtiski skaidri izprast arī jēdziena “vide” tvērumu.

Vides aizsardzības likums noteic, ka “vide” ir dabas, antropogēno un sociālo faktoru kopums.¹¹ Tomēr neviens no šiem elementiem nav konkrēti definēts, kas

⁶ Bērtaite-Pudāne I., Mikosa Ž. Vides jēdziena plašais tvērums un tā piemērošanas izaicinājumi. Jurista Vārds, 2023, Nr. 51/52 (1317/1318). Pieejams: <https://m.juristavards.lv/doc/284431-vides-jedziena-plaisais-tverums-un-ta-piemerosanas-izaicinajumi/> [aplūkots 16.11.2024.]

⁷ Krämer L. Chapter 4. Horizontal measures. In: EU Environmental Law. 8th Edition. Sweet & Maxwell, 2016, paragraphs 4-05, p. 145.

⁸ EST 07.03.2024. spriedums lietā C-234/22 “Roheline Kogukond MTŪ u. c. pret Keskonnaagentuur”. 23. punkts. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:62022CJ0234> [aplūkots 26.12.2024.]

⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2003/4/EK par vides informācijas pieejamību sabiedrībai un par Padomes Direktīvas 90/313/EEK atcelšanu. Pieņemta: 28.01.2003.

¹⁰ EST 17.06.1998. spriedums lietā Nr. C-321/96 “Wilhelm Mecklenburg pret Kreis Pinneberg – Der Landrat”, 1. secinājums. Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=43940&doclang=EN> [aplūkots 17.11.2024.]

¹¹ Vides aizsardzības likums, 1. pants, 17. punkts.

savukārt ļauj “vides” jēdzienu interpretēt elastīgi. Dabas jēdziens netieši izriet no dabas resursu definīcijas,¹² kurā iekļautas gan dzīvās, gan nedzīvās vides sastāvdaļas – ūdens, gaiss, zeme, flora un fauna. Savukārt “antropogēnie” un “sociālie” faktori tiesību normās paliek saturiski nedefinēti, atstājot plašu interpretācijas telpu. Šāda jēdziena nenoteiktība var tikt vērtēta gan kā trūkums, gan kā elastības priekšrocība. Satversmes 115. panta komentāros¹³ ir norādīts, ka “vides” definīcija ir atvērta un piemērojama dinamiski, ņemot vērā sabiedrības attīstību un zinātnes progresu. Taču šī nenoteiktība rada arī risku: bez skaidriem kritērijiem var rasties atšķirīga pieeja tam, kā iestādes interpretē “ar vidi saistītu informāciju” un līdz ar to kā īsteno tās pieejamības nodrošināšanu.

2. Pieļaujamie ierobežojumi un to praktiskā piemērošana

Lai gan tiesības piekļūt vides informācijai un datiem ir skaidri nostiprinātas gan Latvijas Republikas Satversmē, gan nacionālajos un starptautiskajos tiesību aktos, noteiktos gadījumos šīs tiesības var tikt ierobežotas. Vides aizsardzības likums¹⁴ garantē sabiedrībai tiesības uz vides informāciju, taču vienlaikus paredz arī izņēmumus, kad šādas informācijas izsniegšana var tikt atteikta.¹⁵ Šie izņēmumi atbilst Orhūsas konvencijas¹⁶ un Vides informācijas direktīvas¹⁷ regulējumam, un pēc būtības tie iedalāmi šādās kategorijās: a) informācija satur fizisku personu datus, kuru aizsardzība var tikt apdraudēta; b) informācija skar citu ierobežotas pieejamības informāciju, piemēram, komercnoslēpumu, intelektuālo īpašumu; c) pieprasītā informācija nav iestādes rīcībā, vai pieprasījums ir pārāk vispārīgs; d) informācijas izpaušana var kaitēt retām sugām vai aizsargājamiem biotopiem, apdraudot dabas aizsardzību; e) informācijas publiskošana var radīt risku sabiedrības drošībai.

Tomēr, piemērojot šos ierobežojumus, jāņem vērā pamatprincips – izņēmumi vides informācijas pieejamībai ir interpretējami šauri.¹⁸ Šī pieeja nostiprināta arī Augstākās tiesas atziņās¹⁹, kurās uzsvērts, ka ierobežojumu piemērošanai jānotiek samērīgi un tādā veidā, kas pēc iespējas mazāk ierobežo sabiedrības tiesības uz piekļuvi ar vidi saistītai informācijai. Īpaši būtiski tas ir gadījumos, kad informācija var kalpot sabiedrības interešu aizsardzībai vai lēmumu ietekmēšanai vides jautājumos.

¹² Vides aizsardzības likums, 1. pants, 1. punkts; Dabas resursu nodokļa likums: LV likums. Pieņemts: 15.12.2005. [01.10.2024. red.], 1. pants, 3. punkts.

¹³ Meiere S., Čepāne I. 115. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 718. lpp.

¹⁴ Vides aizsardzības likums, 7. pants.

¹⁵ Ibid., 11. pants.

¹⁶ Orhūsas konvencija, 4. pants.

¹⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2003/4/EK par vides informācijas pieejamību sabiedrībai un par Padomes Direktīvas 90/313/EEK atcelšanu, 4. pants.

¹⁸ Satversmes tiesas 06.07.1999. spriedums lietā Nr. 04-02(99), 2. punkts. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/04-0299_Spriedums.pdf [aplūkots 28.11.2024.]

¹⁹ Augstākās tiesas 05.04.2017. spriedums lietā Nr. SKA-359/2017 (A420292315), 6. punkts. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/307132.pdf> [aplūkots 27.12.2024.]; Augstākās tiesas 10.09.2012. spriedums lietā Nr. SKA-606/2012 (A420675111), 11. punkts. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/128550.pdf> [aplūkots 27.12.2024.]

2.1. Informācija par emisijām vidē nav ierobežotas pieejamības informācija

Gan Orhūsas konvencija²⁰, gan Eiropas Savienības regulējums²¹ un Latvijas normatīvie akti²² uzsver, ka īpaša uzmanība jāpievērš informācijai par emisijām vidē – tā nav uzskatāma par ierobežotas pieejamības informāciju. Jāuzsver, ka Eiropas Savienības Tiesa ir norādījusi, ka jēdziens “informācija par emisijām vidē” vienmēr jāskata plašā izpratnē. Tas nozīmē, ka šis jēdziens aptver ne tikai datus par pašu emisiju būtību – to veidu, sastāvu, daudzumu, laiku un vietu –, bet arī informāciju, kas atklāj šo emisiju ietekmi uz vides kvalitāti gan īstermiņā, gan ilgtermiņā.²³ Tādējādi sabiedrībai jābūt iespējai gūt visaptverošu priekšstatu par to, kā konkrētas emisijas ietekmē vidi kopumā.

Piemēram, Administratīvās rajona tiesas praksē izskatīts gadījums par informācijas pieprasījumu par augu aizsardzības līdzekļu darbīgo vielu pārdošanas apjomiem Latvijā.²⁴ Tiesa detalizēti analizēja jēdziena “emisijas” tvērumu un atzina, ka šajā konkrētajā gadījumā pieprasītā informācija saistīta ar emisijām vidē, un tāpēc tā nav uzskatāma par ierobežotas pieejamības informāciju un ir izsniedzama pieprasītājam, neskatoties uz komercnoslēpuma statusu.

Tomēr šāda interpretācija netiek piemērota zinātniskajai literatūrai un zinātnisko pētījumu datu pieejamībai. Nereti informācija par ar vidi saistītiem zinātniskiem pētījumiem, lai arī iegūta par publiskiem līdzekļiem, tiek publicēta izdevumos, kuriem piekļuve ir pieejama tikai par maksu, bieži vien sākotnējie dati vispār nav pieejami.²⁵ Lai gan ikviena persona var vērsties zinātniskajā institūcijā vai pie pētījuma autoriem ar pieprasījumu piekļuvei konkrētiem pētījumu rezultātiem un datiem, šāds risinājums paredz, ka persona jau iepriekš zina, ko pieprasīt. Šāda pieeja ierobežo sabiedrības tiesības piekļūt informācijai, kas ir būtiska, piemēram, vides politikas veidošanā vai emisiju ietekmes novērtējumā.

Saskaņā ar Zinātniskās darbības likumu²⁶ informācija par zinātniskiem pētījumiem, kas veikti par valsts vai pašvaldības finanšu līdzekļiem, ir vispārpieejama, un zinātniskajām institūcijām ir pienākums nodrošināt pētījumu rezultātu pieejamību.²⁷ Tomēr pieļaujami informācijas pieejamības ierobežojumi likumā noteiktajos gadījumos.²⁸ Lai stiprinātu Orhūsas konvencijas principu ievērošanu un nodrošinātu

²⁰ Orhūsas konvencijas 4. panta 4. daļas “d” apakšpunkts noteic, ka emisiju informācijas neizpaušanu nevar pamatot ar komercnoslēpuma vai rūpnieciska noslēpuma aizsardzību.

²¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula 1367/2006/EK par to, kā Kopienas iestādēm un struktūrām piemērot Orhūsas konvenciju par pieeju informācijai, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un iespēju griezties tiesu iestādēs saistībā ar vides jautājumiem. Pieņemta 06.09.2006. 6. panta 1. punkts noteic, “ka pastāv sevišķas sabiedrības intereses informācijas izpaušanā, ja pieprasītā informācija attiecas uz emisijām vidē”. Pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A02006R1367-20230429> [aplūkots 26.12.2024.]

²² Vides aizsardzības likums 11. panta 5. daļa; Ķīmisko vielu likums 8. panta 3. daļas 11. punkts.

²³ EST 23.11.2016. spriedums lietā C-442/14 “Bayer CropScience un Stichting De Bijenstichting”, 87. punkts.

²⁴ Administratīvā rajona tiesas 29.11.2022. spriedums lietā Nr. A420175121 (A00367-22/2). Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/492248.pdf> [aplūkots 26.12.2024.]

²⁵ Volpato A. Rules Behind Paywall: the Problem with References to International Standards in EU law. EU Law Live, 2021. p. 1. Pieejams: https://cris.maastrichtuniversity.nl/ws/portalfiles/porta/122995777/OpEd_AnnalisaVolpato_19July.pdf [aplūkots 27.12.2024.]

²⁶ Zinātniskās darbības likums: LV likums. Pieņemts 14.04.2005. [01.05.2024. red.], 9. panta pirmā daļa.

²⁷ Ibid., 9. panta otrā daļa.

²⁸ Ibid., 9. panta trešā daļa.

vides demokrātiju, ir nepieciešams skaidrāks regulējums, kas garantē bezmaksas piekļuvi publiski finansētiem ar vidi saistītiem pētījumiem, īpaši, ja tie attiecināmi uz emisijām vidē. Sabiedrībai nozīmīgi dati būtu publiskojami kopā ar interpretāciju, lai novērstu iespēju tos pārprast vai izmantot ārpus konteksta.

2.2. Interesu līdzsvarošana vides datu pieejamībā

Līdzsvara meklējumi starp vides datu pieejamību un konfidencialitātes, piemēram, intelektuālā īpašuma vai komercnoslēpuma, aizsardzību spilgti izpaužas diskusijās par lauksaimniecībā izmantoto ķīmisko aizsardzības līdzekļu (piemēram, pesticīdu, herbicīdu u. c.) ietekmi uz vidi. Nereti informācija par šo vielu drošību balstās uz pētniecības rezultātiem, kas ir aizsargāti ar patentiem vai citiem intelektuālā īpašuma mehānismiem. Taču šie pētījumi bieži ir vienīgais avots, kas sniedz priekšstatu par konkrēto vielu iespējamo kaitīgumu vai nekaitīgumu videi un cilvēku veselībai. Un sabiedrības interese par šādu informāciju ir augsta gan Eiropā,²⁹ gan Latvijā³⁰. Savukārt ražotāji un patentu turētāji pauž bažas par konkurences un komercprakses apdraudējumu, ja šie dati kļūtu pieejami konkurentiem.

Eiropas Savienības Tiesa³¹ vairākkārt uzsvērusi, ka lēmumu pieņemšanā par vides informācijas pieejamību jāņem vērā sabiedrības intereses. Katrs informācijas pieprasījums jāizskata individuāli, rūpīgi izvērtējot sabiedrības intereses pret aizsargātajām interesēm.³² Tāpat tiesa skaidrojusi, ka intelektuālā īpašuma aizsardzība pati par sevi nevar būt pietiekams pamats informācijas pieejamības ierobežošanai.³³ Ja ir iespējams nodalīt ierobežotas pieejamības informāciju no vispārpieejamās, šī iespēja jāizmanto, lai sabiedrībai nodrošinātu pieeju pārējai informācijai. Šis princips nostiprināts arī Informācijas atklātības likuma 10. panta ceturtajā daļā, kas paredz, ka daļēji ierobežotas informācijas gadījumā iestāde izsniedz tikai publiski pieejamo daļu, bet pārējo – saskaņā ar īpašu procedūru. Līdz ar to intelektuālā īpašuma aizsardzība nedrīkst tikt izmantota kā mehānisms, lai slēptu sabiedrībai nozīmīgu ar vidi saistītu informāciju.³⁴

²⁹ EST spriedums 23.11.2016. lietā C-442/14 “Bayer CropScience un Stichting De Bijenstichting”. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lv/TXT/?uri=CELEX:62014CJ0442> [aplūkots 27.12.2024.]; EST 28.07.2011. spriedums lietā C-71/10 “Office of Communications v Information Commissioner”. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62010CJ0071> [aplūkots 27.12.2024.]; EST 07.03.2019. spriedums lietā T-716/14 “Anthony C Tweedale v European Food Safety Authority”. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62014TJ0716> [aplūkots 27.12.2024.]; EST 07.03.2019. spriedums lietā T-329/17 “Heidi Hautala and Others v European Food Safety Authority”. Pieejams: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=211426&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=881618> [aplūkots 27.12.2024.]

³⁰ Administratīvā rajona tiesas 29.11.2022. spriedums lietā Nr. A420175121 (A00367-22/2). Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/492248.pdf> [aplūkots 26.12.2024.]

³¹ EST 28.07.2011. spriedums lietā C-71/10 “Office of Communications v Information Commissioner”; EST 07.03.2019. spriedums lietā T-716/14 “Anthony C Tweedale v European Food Safety Authority”; EST 07.03.2019. spriedums lietā T-329/17 “Heidi Hautala and Others v European Food Safety Authority”.

³² Augstākās tiesas 07.11.2023. spriedums lietā Nr. SKA-183/2023, 11. punkts. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/10054> [aplūkots 27.12.2024.]

³³ EST 28.07.2011. spriedums lietā C-71/10 “Office of Communications v Information Commissioner”, 33. punkts.

³⁴ Ibid., 22. punkts. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:62010CJ0071> [aplūkots 27.12.2024.]

Lai veicinātu caurspīdīgu un vienotu tiesību normu piemērošanu, būtiski ir skaidri definēt jēdzienu tvērumu, kas izmantoti vides tiesību aktos. Īpaši svarīgi ir noteikt, kāda informācija kvalificējama kā “vides informācija”, vienlaikus saglabājot iespēju tās plašai interpretācijai sabiedrības interesēs, bet nepieļaujot šaurāku, tiesības ierobežojošu izpratni. Tāpat ir lietderīgi noteikt kritērijus, kas palīdzētu izvērtēt vides informācijas un datu pieejamību konkrētos gadījumos. Šādi skaidri formulēti noteikumi varētu samazināt interpretācijas neskaidrības un veicināt normatīvā regulējuma konsekvētāku un efektīvāku piemērošanu praksē. Eiropas Savienības Tiesa gan norāda, ka līdzsvarošana starp sabiedrības tiesībām uz vides informāciju un citām tiesībām, ko aizsargā informācijas izpaušanas atteikums, ir jāveic katrā atsevišķā pieprasījuma gadījumā, pat ja valsts likumdevējs ar vispārēju regulējumu ir noteicis kritērijus.³⁵

3. Ieteikumi vides datu pieprasījumu izvērtēšanai praksē

Augstākā tiesa³⁶ uzsvērusi, ka iestādei pēc informācijas pieprasījuma saņemšanas būtu soli pa solim jāpārbauda fakti, kas ļautu saprast faktiskos apstākļus un pieņemt izsvērtu lēmumu par informācijas izsniegšanu vai pieejamības ierobežošanu. Pamatojoties uz veikto analīzi, tālāk uzskaitīti aspekti, kas ir īpaši nozīmīgi, vērtējot vides informācijas, to skaitā vides datu, pieejamības regulējuma piemērošanu.

Pirmkārt, iestāde skaidro, vai pieprasītā informācija atrodas tās rīcībā un kompetencē. Ja pieprasītā informācija ir iestādes rīcībā vai tai bija pienākums tos apkopot vai radīt saskaņā ar normatīvajiem aktiem, tad iestādei ir pienākums sniegt šo informāciju, ja vien nav piemērojams likumā paredzēts ierobežojums. Ja iestādei nav attiecīgās informācijas un likums nenosaka, ka iestādei būtu tādai jābūt, tai nav pienākuma informāciju iegūt. Tomēr laba pārvaldības prakse būtu informēt pieprasītāju par iestādi, kurai šī informācija varētu būt pieejama, ja šāda informācija ir vai tai būtu jābūt valsts pārvaldes rīcībā.

Otrkārt, būtiski ir noteikt, vai pieprasītā informācija atbilst “vides datu” vai “vides informācijas” jēdzienam. Šiem jēdzieniem normatīvajā regulējumā nav stingri noteiktu robežu, taču Eiropas Savienības Tiesa ir vairākkārt norādījusi, ka tos interpretē plaši un iekļaujoši.³⁷ Īpaša uzmanība jāvelta tam, vai informācija attiecas uz emisijām vidē – šādi dati tiek uzskatīti par sabiedrībai īpaši nozīmīgiem, un tiem ierobežotas pieejamības statuss nav piemērojams, izņemot ļoti specifiskos gadījumos³⁸, piemēram, ja informācijas izsniegšana apdraud sabiedrības drošību.

³⁵ Court of Justice of the European Union. Research and Documentation Directorate. Fact Sheet. Public Access to Environmental Information. Section III. Concept of a ‘public authority’ required to grant access to environmental information, 2017, IV. Grounds for refusal of public access to environmental information. Judgment of 16 December 2010, Stichting Natuur en Milieu and Others (C-266/09, EU:C:2010:779). pp. 8–9.

³⁶ Augstākās tiesas 18.12.2019. sprieduma lietā Nr. SKA-482/2019 (A420227817) 7. punkts. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6075> [aplūkots 27.12.2024.]

³⁷ Meiere S., Čepāne I., 2011; Bērtaite-Pudāne I., Mikosa Ž. 2023; sk. arī: šis pētījums 1.2. nodaļa, 15. lpp.

³⁸ Orhūsas konvencijas 4. panta 4. daļas “d” apakšpunkts noteic, ka emisiju informācijas neizpaušanu nevar pamatot ar komercnoslēpuma vai rūpnieciska noslēpuma aizsardzību. Šī atruna iestrādāta Eiropas Parlamenta un Padomes regulas (EK) Nr. 1367/2006 6. pantā. Vides aizsardzības likuma 11. panta 5. daļa un Ķīmisko vielu likuma 8. panta 3. daļas 11. punkts noteic, ka informācija par emisiju vidē nav ierobežotas pieejamības informācija.

Treškārt, iestāde vērtē, vai pieprasītā informācija jau nav publiski pieejama citviet – piemēram, digitālajās datubāzēs vai citās iestādēs. Ja informācija ir publiski pieejama vai iegūstama citviet, tai nevar piemērot ierobežotas pieejamības informācijas aizsardzību (piemēram, komercnoslēpuma statusu), jo netiek izpildīts viens no būtiskajiem kritērijiem³⁹ – slepenība. To ir uzsvēris arī tiesībsargs, analizējot akciju sabiedrības “Latvijas valsts meži” praksi vides informācijas sniegšanā.⁴⁰

Ceturtkārt, ja noteiktai informācijas daļai ir piemērojama ierobežotas pieejamības kategorija, jāvērtē iespēja šo daļu nošķirt. Ja konfidencialo daļu iespējams atdalīt, iestādei jānodrošina piekļuve nekonfidencialajai – vispārpieejamajai – informācijas daļai.⁴¹

Piektkārt, ja pieprasītā informācija ir apjomīga vai pieprasīta citā formātā, iestādei ir tiesības prasīt samērīgu samaksu,⁴² ievērojot normatīvajos aktos noteiktos nosacījumus. Nedrīkst iekļaut izmaksas, kas saistītas ar datubāzu uzturēšanu vai vispārēju administratīvo darbu.⁴³ Tomēr šajā maksā var ietilpt izmaksas, kas saistītas ar pasta un kopēšanas pakalpojumiem, kā arī iestādes darbinieku darba laiks, kas izmantots individuālu pieprasījumu izpildei, ja vien šī maksa ir samērīga un pamatota ar izdevumiem, kas faktiski radušies. Eiropas Savienības Tiesa ir skaidrojusi, ka samērīguma princips prasa ņemt vērā pieprasītāja finansiālās iespējas un maksa nedrīkst būt nesamērīga vai objektīvi nepamatota.⁴⁴

Nobeigumā – būtisks ir arī datu interpretācijas konteksts. Ne vienmēr dati ir pašsaprotami, piemēram, var būt nepieciešami skaidrojumi par datu ievākšanas metodoloģiju, biežumu vai kvalitāti. Tādēļ iestādei jāvērtē, vai informācijas izsniegšana bez papildu paskaidrojumiem var radīt interpretācijas kļūdas, kas var ietekmēt sabiedrības izpratni un lēmumu pieņemšanu.

Kopsavilkums

1. Vides datu pieejamībai piemērojams tāds pats regulējums kā vides informācijas pieejamībai.

Latvijas normatīvajos aktos nav vienotas un precīzas jēdzienu “vides dati” un “vides informācija” definīcijas. Šie termini tiek lietoti gan atsevišķi, gan kā saistīti jēdzieni atkarībā no konkrētā tiesību akta. Tomēr Eiropas normatīvais regulējums un tiesu prakse ievieš skaidrību, ka dati ir daļa no informācijas, līdz ar to secināms, ka vides datu pieejamībai piemērojams tāds pats regulējums kā vides informācijai.

³⁹ Neīstenojas Komercnoslēpuma aizsardzības likuma 2. panta 1. apakšpunkta nosacījums.

⁴⁰ Latvijas Republikas tiesībsarga atzinums 23.11.2023. pārbaudes lietā Nr. 2022-19-27M, 22F, nodaļa “Pienākums sniegt prasīto vides informāciju”, 17.–18. lpp.

⁴¹ Informācijas atklātības likums, 10. panta ceturrtā daļa.

⁴² Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2003/4/EK par vides informācijas pieejamību sabiedrībai un par Padomes Direktīvas 90/313/EEK atcelšanu. Pieņemta 28.01.2003., 5. pants.

⁴³ EST 06.10.2015. spriedums lietā C-71/14 “East Sussex County Council v Information Commissioner un citi”. 39., 45. punkts. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:62014CJ0071> [aplūkots 28.12.2024.]

⁴⁴ Ibid., 42. punkts.

2. **“Vides” definīcijas nenoteiktība ietekmē vides informācijas pieejamības piemērošanu.**

Jēdzienam “vide” ir plašs un nekonkretizēts tvērums. Šī nenoteiktība ļauj definīciju interpretēt elastīgi un pielāgot sabiedrības vajadzībām. Līdz ar to vides definīcija ir atvērta un dinamiski piemērojama, taču konkrētas legāldefinīcijas trūkums rada interpretācijas iespējas arī attiecībā uz vides informācijas pieejamības regulējuma piemērošanu.

3. **Emisiju datu pieprasījuma gadījumos prioritāte ir sabiedrības intereses.**

Informācija un dati par emisijām vidē ir būtiska sabiedrības interesēm un vides aizsardzībai, tāpēc tos nevar klasificēt kā ierobežotas pieejamības informāciju, pat ja tā ir saistīta vai daļēji saistīta ar komercnoslēpumu, intelektuālo īpašumu, cita veida konfidencialitāti.

4. **Publiski finansētu pētījumu pieejamībā būtu ieviešami Orhūsas konvencijas principi.**

Pēc Orhūsas konvencijas principiem publiski finansēti pētījumi, kas saistīti ar vides datiem, jāpadara brīvi pieejami, jo to finansēšana notikusi no sabiedrības resursiem. Intelektuālā īpašuma un autortiesību piemērošana šiem pētījumiem, īpaši datu ierobežotas pieejamības statusa piešķiršana vai publicēšana aiz “maksas sienas”, pēc autores domām, ir pretrunā sabiedrības interesēm un vides ilgtspējas mērķiem. Pastāv nepieciešamība izstrādāt normatīvo regulējumu, kas nodrošina šo ar vidi saistīto pētījumu atvērtību un pieejamību sabiedrībai.